

Carmen Calvo, *El tordo*, 2003. Tècnica mixta, collage, cautxú, objectes. 200 x 140 cm.

ANCESTRES VIOLENTS: LES GUERRES DELS XIMPANZÉS

Carmen Maté

VIOLENT ANCESTORS: CHIMPANZEE WARS. CHIMPANZEE AND HUMAN WARS DIFFER IN THAT LETHAL ASSAULTS WAGED BY HUMANS IMPLY THE PREMEDITATED ACTION OF KILLING, WHEREAS SUCH INTENTIONALITY IS NOT CLEAR IN THE CASE OF CHIMPANZEES. CHIMPANZEES LIVE IN COMMUNITIES WHOSE TERRITORIAL LIMITS ARE NOT ALWAYS CLEARLY DEFINED, AND IN THESE OVERLAPPING FRONTIER ZONES LETHAL INTER-COMMUNITY AGGRESSIONS TAKE PLACE. THESE AREAS ARE PATROLLED FOR INTRUDERS AND SPECIAL ATTENTION IS PAID TO REFUSE MATERIALS INDICATING NEIGHBOURING ACTIVITY.

THE DECISION TO ATTACK OR RETREAT DEPENDS UPON THE NUMBER OF ADULT MALES IN BOTH GROUPS; IF NUMBERS ARE EQUAL, THEY LIMIT THEMSELVES TO DISPLAYS OF STRENGTH.

HOWEVER, WHEN ONE GROUP ENJOYS NUMERICAL SUPERIORITY, THEY ATTACK, CAPTURE AND IMMOBILISE THE WEAKER GROUP. WHY SUCH LETHAL AGGRESSION TAKES PLACE IS NOT YET FULLY CLEAR; DATA SHOW THAT, ON CERTAIN OCCASIONS, THE "VICTORIOUS" COMMUNITY EXTENDS ITS TERRITORY OR OTHERWISE INCORPORATES THE ADULT FEMALES FROM THE DEFEATED GROUP INTO ITS COMMUNITY.

Els ximpanzés formen comunitats que funcionen com una unió de grups. Aquestes comunitats les integra un nombre de femelles semisolitàries amb les seues cries i un nombre més gregari de mascles adults i subadults. La població de les comunitats pot variar entre 20 i 110 individus, mentre que els grups temporals per buscar menjar poden oscil·lar entre 1 i 20 individus amb una mitjana entre 4 i 6. Aquests subgrups podrien ser independents dels altres durant dies. Els membres de la comunitat en poques ocasions van junts com un grup. A més, els ximpanzés deambulen per un territori que no sol tenir els límits clarament marcats respecte a la comunitat veïna, per això sol haver-hi zones en què se superposen dos o més grups.

És més, quan hi ha una font d'aliment a la zona d'encavallada, els que la descobreixen solen tornar-hi l'endemà amb el grup al complet. Això sí, abans de començar a menjar esbrinen si és territori dels veïns. La manera com ho fan, la descriu molt bé Jane Goodal en els seus llibres: «Quan arriben a una talaia des de

la qual poden ataurar el territori, l'expedició es para a observar. Si tot sembla lliure, solen preferir grans crits i escolten atentament. Si no senten res, o si la rèplica és llunyana, avancen tranquil·lament i comencen a menjar.» La vigilància activa dels límits del territori també es pot constatar quan, per exemple, el grup deambula cercant aliment, s'atura per descansar i els mascles adults es mouen de manera sobtada i enèrgica cap als límits del seu territori; aquesta reacció s'observa quan s'adonen de la presència dels seus veïns. Llavors es produeix un desplaçament diferenciat: els mascles adults se situen en l'avantguarda i les femelles amb cries es queden més rессagades. En canvi les femelles adultes en zel solen seguir el grup de mascles adults.

El fet de patrullar per detectar els possibles intrusos, parant especial atenció a les restes i als indicadors de l'activitat dels veïns, com ara tafanejar les restes de fruita, els instruments que fan els ximpanzés per «pescar» tèrmits o destrossar els nius que troben, posa de manifest la intenció de la vigilància.

«DESPRÉS DE L'ATAC, ELS XIMPANZÉS ES TROBEN EN UN INTENS ESTAT D'EXCITACIÓ I S'EXHIBEIXEN SUCCESSIVAMENT AL VOLTANT DE L'ESCENARI DEL CONFLICTE»

Quan es troben els veïns, la resposta depèn del nombre de mascles adults presents en cada bàndol. Si un dels grups és més gran o té més mascles adults, llavors el més petit es retira discretament a un lloc més segur. Si les forces estan igualades, ambdós bàndols es mantenen allunyats; s'amenacen mantenint una marcada distància i, això sí, per ordre. Primer s'exhibeix un grup, que carrega a través de la vegetació, colpeja el terra, llança pedres i alhora emet forts xiscles i crides. Després l'altre grup fa la seua posada en escena. Això pot durar una mitja hora o fins i tot una hora i en acabat cada grup es retira a la zona central del seu territori. Podem pensar que aquesta conducta d'exhibició vigorosa té com a objecte demostrar la presència dels «propietaris» de cada territori i intimidar els veïns.

Les patrulles, a la zona d'encavallament, es mouen de manera lenta i silenciosa indicant la seua intenció. Els seus integrants porten el pèl eriçat, senyal que significa excitació i recel. Van fixant-se en possibles indicadors de la presència dels contraris, tafanegen el terra, recullen fulles i les oloren, es paren a escoltar, miren atentament pel sotabosc... Així que senten un soroll, un esclafit, branques que cruixeixen... es queden atents i, tot just identifiquen una vocalització d'un altre ximpanzé, es miren i es llancen en direcció al so. S'abalancen sobre el desconegut siga una cria, una femella o un mascle; l'agarren, el colpegen, el mosseguen i li peguen puntellons. Quan algun d'ells agafa un adult, s'incorporen tots a la lluita. Els atacs a

© Zoo de Barcelona

**«QUAN DOS O MÉS MASCLES
ES TROBEN AMB UN VEÍ
SOLITARI O AMB UNA
PARELLA DE FEMELLES AMB
LES CRIES ÉS QUAN ES
PRODUUEIXEN ELS ATACS MÉS
FEROTGES»**

les cries són més individuals perquè no necessiten «ajuda» per saccar-les i colpejar-les contra el terra. Si l'individu adult atacat aconsegueix escapolar-se'n i fugir, al seu darrere anirà deixant rastres de sang que demostren la ferocitat de la lluita.

A vegades, després de l'atac, els ximpanzés que han llançat l'assalt es troben en un gran estat d'excitació i s'exhibeixen successivament al voltant de l'escenari del conflicte, arrossegant i agitant branques, llançant pedres, removent la vegetació i emetent crits i rugits.

La freqüència de revista dels límits del territori pot ser almenys d'una vegada cada setmana en grups de tres. Ja hem comentat que, perquè es produeix un atac, pareix un factor clau el nombre d'individus de cada bàndol. A Gombe, per exemple, la descripció dels atacs ressalta que només quan dos o més mascles es troben amb un «veí» solitari o amb una parella de femelles amb les seues cries es produeixen els atacs més feroços. I encara més, la recerca per a l'atac la poden desencadenar els crits d'una cria als límits del territori; en aquestes circumstàncies la patrulla pot passar més d'una hora cercant la intrusa amb la seua cria.

Hi ha una finalitat en aquestes agressions letals intercomunitàries? En el període d'agressions letals intercomunitàries observat a Gombe entre 1974 a 1977, després d'haver mort les femelles adultes amb les seues cries i els sis mascles adults, la comunitat de ximpanzés guanyadora va eixamplar el seu territori

© Nicolás Salinas

Diverses escenes d'un desplegament d'amenaça del ximpanzé Yogui del zoològic de Barcelona.

incorporant-hi el de la comunitat eliminada. Però aquesta expansió el va fer entrar en contacte amb una altra comunitat també molt bel·ligerant que va provocar que en el lapse d'un any el seu territori tornara a reduir-se. La contesa entre aquestes comunitats, la del nord i la del sud, va generar més agressions intercomunitàries, amb el resultat de dos mascles adults desapareguts. La comunitat que els va perdre també va anar perdent territori, però no sols pel nord sinó també pel sud, on es van veure assetjats per altres comunitats confrontants. Al final, van quedar reduïts a un territori de superfície probablement insuficient per a mantenir un grup de 18 femelles adultes i les seues famílies.

Les agressions intercomunitàries observades en aquestes comunitats de ximpanzés donen 158 episodis registrats; com a resultat es van produir 49 morts, de les quals 33 van ser evidents i les altres 16 se sospiten perquè no es van tornar a veure els atacats. Més dades d'agressions entre comunitats de ximpanzés apareixen en l'article de Wrangham *et al.* (2005). Els resultats d'aquests autors, que calculen unes ràtios que fins i tot permeten fer la comparació amb poblacions de caçadors recol·lectors, posen de manifest que el risc de mort per atacs violents és aproximadament semblant. Això confirma la hipòtesi de Boehm, que planteja la similitud en les ràtios d'agressions letals tant en ximpanzés com en humans. Encara que les dades que presenta Wrangham tenen una gran variança i la

© Zoo de Barcelona

«LA SIMILITUD ENTRE
HUMANS I XIMPANZÉS EN
EL TIPUS D'AGRESSIONS
INTERGRUPALS SUGGEREIX
UN 'BACKGROUND'
EVOLUTIU COMÚ»

mostra és petita, és destacable que siga la primera vegada que es fa l'esforç de quantificar aquesta hipòtesi.

Entre els humans, els assalts letals impliquen una acció deliberada de matar els membres del grup i en les descripcions de les observacions realitzades en vuit comunitats de ximpanzés no resulta sempre possible discernir si la intenció era matar el contrari. La manera com immobilitzen un altre mascle adult entre uns quants i li infligeixen tot tipus de lesions podria explicar-se també com el millor sistema per a evitar que l'atacat es defense i puga ferir els atacants. A pesar de la

dificultat de poder saber si existeix o no aquesta intenció en l'assalt letal, la similitud entre humans i ximpanzés en el tipus d'agressions intergrupals suggereix un *background* evolutiu comú. Altres similituds remarcables són que en ambdues espècies s'observa la cooperació entre mascles, la territorialitat i la transferència de femelles entre grups socials; potser aquests factors són els condicionants de les agressions intergrupals. Aquest plantejament es basa en la teoria evolutiva de cost-benefici, de manera que les agressions intergrupals podrien tenir com a objectiu l'accés a femelles reproductives o a controlar altres recursos, com ara incrementar el territori per a accedir a altres àrees de farratge. ☺

Àrees d'estudi	Comunitats estudiades	Autors
Gombe, Tanzània	Kahama Kasekela Mitumba	Goodall <i>et al.</i> , 1979
Mahale, Tanzània	K-Group M-Group	Nishida, 1979
Tai, Costa d'Ivori	Northern	Boesch, Boesch-Achermann, 2000; Herbinger <i>et al.</i> , 2001
Kibale, Uganda	Kanyawara Ngogo	Watts & Mitani, 2001; Wilson <i>et al.</i> , 2001; Watts <i>et al.</i> , 2005

Les xifres d'atacs dels quals es disposen de dades d'agressions intercomunitàries letals provenen de vuit comunitats de ximpanzés que viuen en quatre àrees diferents.

BIBLIOGRAFIA

- GOODALL, J., 1993, *A través de la ventana. Treinta años estudiando a los chimpancés*, Barcelona, Biblioteca Científica Salvat.
- MANSON, J. H.; WRANGHAM, R. W., 1991, «Intergroup aggression in chimpanzees and humans», *Current Anthropology*, núm. 32 (4).
- WATTS, D. P., 2004, «Intracommunity coalitionary killing of an adult male chimpanzee at Ngogo, Kibale National Park, Uganda», *International Journal of Primatology*, vol. 25 (3).
- WATTS, D. P.; MULLER, M.; AMSLER, S. J.; MBABAZI, G.; MITANI, J. C., 2006, «Lethal intergroup aggression by chimpanzees in Kibale National Park, Uganda», *American Journal of Primatology*, núm. 68, pp. 161-180.
- WILSON, M. L.; WALLAUER, W. R.; PUSEY, A. E., 2004, «New case of intergroup violence among chimpanzees in Gombe National Park, Tanzania», *International Journal of Primatology*, núm. 25 (3).
- WRANGHAM, R. W.; WILSON, M. L.; MULLER, M. N., 2005, «Comparative rates of violence in chimpanzees and humans», *Primates*. (En línia, in M. N. MULLER, <http://people.bu.edu/mnmuller/publications_articles.html>).

Carmen Maté. Directora executiva del Parc Zoològic de Barcelona, BSM. Professora associada de la Universitat Pompeu Fabra.